

ЛІТЕРАТУРА

1. Білокінь С. Автобіографія Федора Ернста початку 1930-х років. Студії мистецтвознавчі. Київ, 2009. № 1(25). С. 135-150.
2. Білокінь С. В обороні української спадщини: Історик мистецтва Федір Ернст. Київ : Інститут історії України НАН України, 2006. – 286 с.
3. Верезомська С. Ж. Діяльність Федора Ернста з дослідження і збирання творчої спадщини художників Г. Гольпейна та Гроге. Гілея : науковий вісник. 2016. Вип. 110. С. 134-137.
4. Нестуля, О. О. Федір Людвігович Ернст Зневажена Кліо : збірник. Київ, 2005. С. 182–190.
5. Писаренко Н. Федір Людвігович Ернст. Служіння історії. URL: http://mdch.kiev.ua/sites/default/files/public/pdf/10.06.2014_Писаренко_Федір%20Ернст.pdf (дата звернення: 15.11.2017).
6. Побожій С. Федір Ернст і культура Гетьманщини XVIII – початку XX століття. Образотворче мистецтво. 1992. №2. С. 37–38.
7. Походяща О. Б. Музейний подвиг українського вченого Федора Ернста. Науковий вісник Національного музею історії України. Збірник наукових праць. Київ, 2019. Вип. 5. С. 218-227.
8. Ткаченко Б. І. Погром. Документальний нарис. Суми: «Мрія-1» ТОВ, 2010. 372 с.
9. Ходак І. Дослідження Федора Ернста «Шевченкова картина “Невільник”». Студії мистецтвознавчі. Київ, 2006. Ч. 4 : Театр. Музика. Кіно. С. 25-32.

Мигалевич Марія

Науковий керівник – доц. Терещенко Валентин

ВПЛИВ ДИНАСТИЧНОЇ КРИЗИ У ГАЛИЦЬКОМУ КНЯЗІВСТВІ НА ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ ЛЄШКА І БІЛОГО ТА АНДРІЯ II ХРЕСТОНОСЦЯ

У статті ми здійснюємо спробу розглянути, як угорський король та краківський князь змінювали своє ставлення до спадщини Данила і Василька Романовичів від битви під Завихвостом до укладання Спішської угоди. Їхня політика поступово змінювалася від опікунства над сиротами до намагань включити галицькі землі у склад своїх володінь. Це впливало на міжнародний статус князівства, його силу та обороноздатність. На нашу думку, тема дослідження є актуальною, оскільки витоки угорсько-українських конфліктів можна простежити з часів війни за галицьку спадщину.

Основою джерельної бази є галицько-волинський літопис за Іпатським списком у перекладі Л. Махновця. Бібліографічну базу нашого дослідження складають праці М. Грушевського, В. Пашуто, М. Котляра, Л. Войтовича, М. Волощука.

Битва при Завихвостом, що сталася 19 червня 1205 р., була наслідком прикрої випадковості, але призвела до надзвичайно руйнівних наслідків, які мало не зупинили процес об'єднання Галицького та Волинського князівств в одне державне утворення [7, с.241]. Романа Мстиславича вбили на території, підвладній краківському князю Лєшку Білому, що був двоюрідним братом і близьким союзником Романа.

Бажаючи того, чи ні, краківський князь відкрив скриньку Пандори, адже опосередковано став причиною початку кривавої боротьби за галицьку спадщину. На нашу думку, тривалість конфлікту та кількість залучених в нього сторін, як Рюрикovichів, так і представників інших династій спричинена трьома факторами. Перший: багатство галицького князівства, що знаходилося на перетині торгових шляхів, мало значні поклади солі і болотних руд. Другий: дуже сильні бояри, що прагнули зробити князя слугою їх інтересів. Роман Мстиславич провадив жорстоку репресивну політику для приборкання боярської опозиції, тому вони не хотіли опинитися під владою його жінки та дітей. Складається враження, що вони були готові запрошувати на престол кого завгодно, лиш би не Романовичів [4, с.168]. Третій (на нашу думку, ключовий): питання династичної спадковості.

Роман Мстиславич походив із волинської гілки Мономаховичів, а галицькими землями володів на праві завойовника. Тому легітимність маленьких Данила і Василька Романовичів, віку чотирьох і двох років, як спадкоємців галицького князя, відразу ж була поставлена під сумнів., Династична криза, що склалася після загибелі Романа Мстиславича, залишала досить широке поле для трактування питання, хто ж має бути легітимним галицьким князем. Претендентами виступали всі нащадки Ярослава Осмомисла (окрім синів Володимира

Ярославича, які перебували в угорському полоні) [1, с.18], нащадки Романа Мстиславича від першого шлюбу, а також іноземні монархи. Конфронтація не могла закінчитися, бо жодна сторона не мала достатньо сили аби приборкати галицьких бояр.

Андрій II втрутився в боротьбу за галицьку спадщину майже відразу, оскільки княгиня просила в нього захисту від нападу Рюрика Ростиславича, що наступав в союзі з половецьким військом. У Сяноку відбулася зустріч, Андрій повністю підтримав вдову, надав військовою допомогою, а Данила Романовича прийняв як «милого сина свого» [5, с. 369]. Цю фразу можна трактувати дуже широко: від висловлення звичайної люб'язності та співчуття до визнання Данила васалом і тимчасовим спадкоємцем угорського престолу [1, с.40]. Приблизно в цей період король додає до своїх титулів *rex Galitiae et Lodomeriae*, отже, він, опікуючись сиротами, взамін вважав їх своїми васалами і хотів втягнути Гачичину та Волинь в орбіту Угорщини.

До Галича повернулися представники боярства, раніше вигнані Романом. Вони почали вести переговори з синами сіверського князя Ігоря Святославича (його другою дружиною була донька Ярослава Осмомисла), яких вважали законними спадкоємцями престолу. Починання молодих князів підтримали інші представники чернігівської династії, бажаючи витіснити спраглих до володінь конкурентів з рідної землі [1, с.42]. За Ігоревичами стояла досить значна потуга, протистояти якій не наважився ні Лешко Білий, ні Андраш II, ні Всеволод Велике Гніздо, що мав бажання посадити сина в Галичі. За таких умов Романова вдова не мала шансів і втекла з Галича до Володимира.

По дорозі з Галичини, родич Ігоревичів Всеволод Чермний захопив Київ [1, с.43]. Надмірне посилення Ольговичів стривожило краківського князя та угорського короля, які отримали потужних сусідів замість слабкого малолітніх князів, тож вони вирішили виступити разом щоб допомогти Романовичам. Лешко відправив до Угорщини Данила разом з послом В'ячеславом Лисим. Літописець цитує красиве звернення краківського князя до короля: «Я не спом'янув звади Романової, бо тобі він другом був і ви клялись були оба мати приязнь до племені його, що лишилося в живих. А тепер прийшло на них вигнання. Тому нині підім і, взявши, передаймо удвох їм отчину їх» [5, с.370].

Ігоревичі проводили репресивну політику щодо боярства. Частина бояр прислала посольство до угорського короля, очолене Володиславом Кормильчичем. Данила Романовича запрошували на княжіння, а Андрія II просили надати військовою допомогою. Король «з великою охотою» [11, с. 372] погодився виконати їхнє прохання.

Данила Романовича посадили на батьків престол в галицькому соборі Успіння Богородиці. Юний князь воз'єднався з матір'ю, яку спершу навіть не міг впізнати. Бояри намагалися показати молодому володарю не стільки відданість, скільки силу. Відбулося безпрецедентне в історії руських земель явище: бояри відчували себе в праві винести смертний вирок князям. Бояри викупили з угорського полону Святослава, Романа, Ростислава Ігоревичів та Ярославу Рюриківну, жінку Святослава [3, с. 521], і повісили їх. Навіть вид розправи підкреслював зневагу до них і додавав приниження, оскільки смерть через повішання вважалася ганебною та нечистою, годилася для звичайних злочинців, але аж ніяк не для знатних бранців.

Володислав Кормильчич не збирався ділити владу з княгинею [1, с.49], тож вигнав її відразу після того, як угорці пішли додому. Вона не мала сили, щоб протистояти боярам, тож поїхала у Белз, а вже звідти відправила посланців до Андрія II. Володислав Кормильчич зібрав навколо себе військо з русичів, а також найманців угорського та чеського походження, тому зміг безперешкодно вокняжитися у Галичі. Він почувався достатньо впевнено, щоб кинути виклик устоям тогочасного суспільства, адже вважалось, що право володарювати належить виключно представникам династії Рюриковичів. Вчинок Володислава Кормильчича переданий у галицько-волинському літописі, створеному волинянами, вкрай вороже налаштованих і до Володислава, і до галицького боярства в цілому. Такий поворот подій не міг бути позитивно сприйнятий сучасниками, сусіди не збиралися терпіти у Галичі князя-боярина.

Данило з матір'ю вирушили до двору Лешка Білого. Польське військо об'єдналося з дружинами волинських князів і рушило на Галич. З військової сторони Володислав Кормильчич проявив себе краще, ніж попередні галицькі князі разом взяті, це свідчить про його високий авторитет серед підданих, про те, що вони пов'язували його інтереси із своїми. Похід завершився невдачею і поляки повернулися додому, «взявши здобич велику».

Андрія II не задовільняло і надзвичайне посилення Володислава Кормильчича, і те, що Лешко I взявся вирішувати галицькі справи. Угорський король пішов на польські землі не з метою їх завоювання, а щоб примусити краківського князя до перемовин [2, с. 296]. Лешко I відправив до Андрія II посольство на чолі з воєводою Пакославом Лясотичем, який передав послання: «Не гоже є боярину княжити в Галичі. Візьмино ти дочку мою за сина свого Коломана і посади його в Галичі» [5, с.374].

Осіною 1214 р. у м.Спіші (тепер Словаччина) уклали угоду щодо поділу галицької спадщини між Арпадами та П'ястами. Перемишль мав відійти до володінь Лешка I, Романовичі отримували Володимир [7, с. 264], а маленький угорський принц Коломан ставав королем Галичини. Угоду скріпили династичним шлюбом Коломана і Саломеї Польської (нареченим було п'ять і три роки). Однак вона не могла забезпечити довгий період стабільності. Ні Андрій, ні Лешко не мали достатньо сил, щоб зламати опір бояр, які мали привід повстати, бо папа Інокентій III благословив коронацію Коломана за умови навернення галичан в католицизм та участь їх духовенства у церковному соборі, що планувався.

Ми розглядаємо угоду в Спіші не просто як короткотривалий військовий союз, а як завершення цілого етапу у війні за галицьку спадщину. Впродовж 1205-1214 рр. суверенітет князівства поступово зникав, ми бачимо, як Андрій II і Лешко I спершу поводитися обережно, мотивуючи свою політику виключно благородною опікою над сиротами, а згодом починали діяти більш відкрито, не приховуючи, що вважають себе сюзеренами над галицькими та волинськими землями. Лешко поведився з волинськими князями як зверхник [2, с. 295], як третейський суддя, чие слово буде останнім у вирішенні суперечок, ми вважаємо це класичною моделлю поведінки сюзерена по відношенню до васалів. Андрій II також вважав галицьке князівство сферою свого впливу, майже щороку грубою силою вирішував місцеві конфлікти, однак по-справжньому закріпитися там не зміг через опір місцевої знаті. Цей монарх вважав метою своєї зовнішньої політики приєднання Галичини [6, с. 200], хрестовий похід, водночас не маючи можливості скарлати на горло вбивць своєї жінки.

Галицьке князівство стало суб'єктом міжнародної політики, для поновлення його колишнього статусу знадобилося ще тридцять років боротьби та блискача перемога під Ярославом у 1245 р. В угорських королів залишився титул rex Galitiae et Lodomeriae, і водночас територіальні претензії. Конфлікти, спричинені ними, не вичерпані до наших днів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрович В.С. Войтович Л.В. Король Данило Романович (Славетні постаті Середньовіччя. – Вип.3). Біла Церква: Вид. Пшонківський О.В. 2013.240 с.+карта-вкладка
2. Войтович Л. Галич у політичному житті Європи XI–XIV століть. – Львів, Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2014. 478 с.
3. Войтович Л.В. Княжа доба: портрети еліти. Біла Церква: видавець О.В. Пшонківський, 2006. 781 с
4. Котляр М. Ф. Галицько-Волинська Русь Київ: Альтернативи, 1998. 335 с. (Україна крізь віки). (Том 5)
5. Літопис руський. Київ: Дніпро, 1989. 614 с.
6. Пашуто В. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. Москва: Издательство АН СССР, 1950. 330 с.
7. Пашуто В.Т. Внешняя политика Древней Руси. М: «Наука», 1968. 473 с.

Ткач Юлія

Науковий керівни – доц. Григорук Наталія

МАРГАРИТА НАВАРРСЬКА ЯК ЕКСПЕРТ З ПРИДВОРНОЇ ПОЛІТИКИ ФРАНЦІЇ (КІНЕЦЬ XV – ПОЧАТОК XVI СТ.)

Найбільш знаковою фігурою, яка зробила вплив на розвиток не тільки придворної культури, а й на творчість діячів науки і мистецтва XVI ст. у Франції є Маргарита Наваррська. Її двір, який оточували діячі культури та її власна творчість і діяльність – наочне тому підтвердження. Маргарита була унікальною жінкою, яка йшла наперекір усім правилам і була своєрідним викликом для французького суспільства. Якби не її діяльність, не її вплив на